

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

БАРАНОВСЬКИЙ ВІТАЛІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 338.45:620.9
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. О. БАРАНОВСЬКИЙ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ПЕРШКО Лариса Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

ДОКТОР економічних наук, доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **БАРАНОВСЬКИЙ Віталій Олександрович**
допущено до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **БАРАНОВСЬКИЙ Віталій Олександрович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

БАРАНОВСЬКИЙ В. О. Державна політика розвитку територіальних громад. – Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Поліський національний університет, Житомир, 2024 р.

В кваліфікаційній роботі розглядаються актуальні питання сучасної політики держави в сфері розвитку територіальних громад, аналізуються стратегії, заходи та інструменти, які використовуються державою для сприяння сталому розвитку місцевих громад в Україні. Зроблено оцінку ролі держави у стимулюванні соціального, економічного та інфраструктурного зростання на рівні територіальних громад. У роботі детально розглядаються основні напрями державної політики, такі як інвестиційна підтримка, регулювання розвитку, соціальне забезпечення, підвищення якості життя та участь громадян у процесах місцевого самоврядування. Враховуються інституційні та організаційні механізми реалізації державної політики, а також вплив зовнішніх факторів на розвиток територіальних громад. Досліджуються приклади успішної практики та рекомендації щодо оптимізації політики з метою забезпечення сталого та збалансованого розвитку на місцевому рівні.

Ключові слова: державна політика, територіальна громада, публічне управління, механізми, адміністративно-територіальні реформи, ресурсний потенціал, стратегія.

SUMMARY

BARANOVSKIY V. State policy of development of territorial communities - Qualification work for the bachelor's degree in specialty 281 «Public management and administration». Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The qualification work examines topical issues of modern state policy in the field of territorial community development, analyzes the strategies, measures and tools used by the state to promote the sustainable development of local communities in Ukraine. The role of the state in stimulating social, economic and infrastructural growth at the level of territorial communities is assessed. The paper examines in detail the main areas of state policy, such as investment support, development regulation, social security, improving the quality of life and citizen participation in local government processes. It takes into account the institutional and organizational mechanisms for implementing state policy, as well as the impact of external factors on the development of territorial communities. Examples of successful practices and recommendations for policy optimization to ensure sustainable and balanced development at the local level are studied.

Keywords: state policy, territorial community, public administration, mechanisms, administrative and territorial reforms, resource potential, strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	8
1.1. Концептуальні основи формування політики держави розвитку територіальних громад	8
1.2. Етапи еволюції теорій державної політики розвитку територіальних громад	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	17
2.1. Інституційно-правове забезпечення державної політики розвитку територіальних громад	17
2.2. Діагностика механізмів державного адміністрування на територіальному рівні	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	26
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	27
3.1. Стратегічні орієнтири реалізації державної політики розвитку територіальних громад	27
3.2. Покращення інституційного забезпечення державної політики розвитку громад	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	35
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження питань удосконалення державної політики розвитку територіальних громад в Україні визначається необхідністю завершення процесу децентралізації влади в Україні, яка в останні роки пройшла значний шлях у процесі посилення впливу громадськості і органів місцевого самоврядування на механізми публічного управління, шляхом збільшення повноважень та ресурсів місцевих громад. Потреба у вдосконаленні стратегій та інструментів державної політики для ефективного розвитку територіальних громад пов'язана з необхідністю забезпечення економічної стабільності та зростання. Отже, розвиток територіальних громад є ключовим чинником для забезпечення економічної стійкості та зростання країни в цілому.

Державна політика має сприяти створенню сприятливого бізнес-середовища та інфраструктурних умов для розвитку місцевих економік, створенню умов для соціальної інклюзії та рівності. Розвиток територіальних громад є важливим для забезпечення соціальних гарантій та зменшення внутрішньорегіональних різниць. Ефективна державна політика повинна сприяти створенню рівних можливостей для всіх мешканців країни, незалежно від їх місця проживання. Сталість і безпека розвитку територіальних громад, також має прямий вплив на якість життєдіяльності. Слабкість або відсталість окремих регіонів може стати джерелом соціальних та політичних конфліктів, тому державна політика повинна спрямовуватися на забезпечення рівноваги у розвитку всіх територій. Отже, Державна політика розвитку територіальних громад в Україні є важливою для забезпечення сталого, інклюзивного та рівноправного розвитку країни в цілому, а також для зміцнення її економічної, соціальної та політичної стабільності.

Питанням державної політики розвитку громад було приділено увагу багатьма українськими вченими, а саме Бердановим О., Вакуленком В. Напрями побудови стратегій розвитку на місцевого рівні аналізувались в

працях Бобровської О. Ю., Борща Г. А., Вакуленка В. М., Гринчука Н. М., Дехтяренка Ю. Ф., Ігнатенка О. С., Куйбіди В. С., Ткачука А. Ф., Юзефовича. Ресурсний потенціал територіальних громад оцінювався Брайсоном Дж., Карим О. Лазутіною Л. О, Міхеєнком Н.

Метою роботи є дослідити та узагальнити підходи щодо державної політики розвитку територіальних громад, в умовах нестабільності, для розробки практичних рекомендації удосконалення механізмів публічного управління розробки ефективних стратегій на місцевому рівні.

Основними завданнями кваліфікаційної роботи стали:

1. Розкрити теоретичні засади політики держави в сфері розвитку територіальних громад.
2. Відобразити етапи еволюції теорій державної політики розвитку територіальних громад.
3. Розкрити інституційно-правове забезпечення державної політики розвитку територіальних громад.
4. Провести діагностику механізмів державного адміністрування на територіальному рівні.
5. Визначити стратегічні орієнтири реалізації державної політики розвитку територіальних громад.

Предметом дослідження є актуальні питання удосконалення механізмів публічного управління розвитком територіальних громад в умовах нестабільності .

Об'єкт дослідження – процес формування і реалізації політики держави в сфері розвитку територіальних громад.

Теоретичною і методологічною основою кваліфікаційної роботи є загальнонаукові методи та спеціальні інструменти дослідження державної політики розвитку територіальних громад в залежності від конкретних цілей та обсягу дослідження. Проводився аналіз законодавства, що регулює державну політику розвитку територіальних громад. Діагностика бюджетних та інших ресурсів, проводилась оцінка обсягу фінансування, яке надається для розвитку

територіальних громад, та способів його використання, що включало аналіз державних та місцевих бюджетів, програм фінансування, грантів. Проводились опитування та інтерв'ю з представниками територіальних громад, місцевих влад, громадських організацій та мешканців, які можуть допомогти з'ясувати їх потреби, проблеми та очікування від державної політики. Проведено аналіз документів і звітів місцевих органів влади, програм розвитку, стратегій, звітів про виконання планів розвитку тощо.

Практичне значення отриманих результатів кваліфікаційної роботи полягає в тому, що висновки і пропозиції автора можуть використовуватись при формуванні і коригуванні державної політики розвитку громад в умовах нестабільності.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи основної частини та висновки до них, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 37 сторінках. Список використаних джерел включає 42 найменування.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Концептуальні основи формування політики держави розвитку територіальних громад

Державне управління розвитком територіальних громад є складним процесом, що вимагає врахування різних соціальних, економічних, культурних та політичних чинників, які лежать в основі формування і реалізації політики держави на територіальному рівні. Теоретичні аспекти такого управління базуються на концепціях та підходах, які допомагають зрозуміти сутнісні особливості управлінського процесу на різних етапах та рівнях адміністрування і показують орієнтири підвищення ефективності регуляторних дій держави. В основі реалізації концепцій державного адміністрування на територіальному рівні, лежить застосування системного підходу до організації процесу управління розвитком громад, що є складною системою взаємодії економічних, соціальних, культурних, інфраструктурних та інших чинників [1].

В умовах нестабільності, застосування системного підходу, допомагає розглядати громаду як цілісну систему, розуміти взаємозв'язки між її складовими та впливати на них з урахуванням цілісного підходу. Тобто, системний підхід – це методологія управління, що ґрунтується на розумінні об'єкту як складної системи, яка складається з взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів. Підхід передбачає розгляд об'єкту управління в контексті його внутрішніх взаємозв'язків та взаємодії з зовнішнім середовищем. Основними принципами та компонентами системного підходу є виокремлення об'єкту або явища, які аналізуються, як цілісної системи [2].

Система може складатися з різних елементів, які взаємодіють між собою та з зовнішнім середовищем, зміна одного елемента впливає на роботу інших та взагалі на функціонування системи та взаємодію з зовнішнім середовищем.

Отже, застосування, в державній політиці розвитку громад, системного підходу дає можливість врахувати особливості взаємодії і в комплексі аналізувати впливи зовнішніх факторів на роботу системи, а також можливі впливи системи на навколишнє середовище. Системний підхід припускає, що система може мати властивості або характеристики, які виникають не в результаті дії окремих елементів, але виникають лише внаслідок їх взаємодії, він дозволяє розглядати систему як цілісну одиницю, що має свої властивості та характеристики, недоступні для розуміння, якщо розглядати окремо кожен її елемент.

Сучасне системне управління територіальною громадою передбачає вплив державних регуляторів на її складові або структуру з метою досягнення певних цілей, що включає регулювання взаємодії між елементами, оптимізацію функціонування системи, а також вплив на зовнішнє середовище. Системність забезпечує зворотний зв'язок для коригування роботи владних структур, координує процес управління та комунікацію з громадськістю, дозволяє розглядати громаду як складову публічного менеджменту. Комплексний аналіз громади, включаючи різні аспекти її функціонування, такі як економіка, політика, соціальне середовище, інфраструктура, культура тощо, допомагає отримати більш повне розуміння потреб та можливостей [3].

Використання системного підходу передбачає врахування інтересів та потреб різних стейкхолдерів (місцевої влади, громадських організацій, бізнесу, мешканців) у процесі управління розвитком громади і дозволяє забезпечити більшу ефективність та підтримку для реалізації стратегій розвитку. В умовах нестабільності, потрібно більш системно враховувати вплив зовнішніх факторів, таких як економічні та політичні зміни, соціальна напруженість, стан інфраструктури, що дозволить адаптуватись до змін в зовнішньому середовищі.

Системний підхід передбачає розробку стратегій розвитку громади на основі аналізу її поточного стану, ідентифікації проблем та визначення пріоритетних напрямків розвитку, це допомагає забезпечити системну та цілісну архітектуру для досягнення поставлених цілей. В умовах посилення нестабільності потрібен систематичний моніторинг та комплексна оцінка

результатів розвитку громади з метою вчасного виявлення проблем та коригування стратегій, це дозволить забезпечити ефективне використання фінансових, людських та природних ресурсів. В цілому, застосування системного підходу, в публічному управлінні розвитком громад, дозволяє забезпечити більш ефективне та цілісне управління процесами, а також сприяє досягненню позитивних соціальних, економічних та культурних результатів для громади [4].

Затвердження демократичних цінностей в публічному менеджменті України посилює тенденції переходу до підходу участі громад в реалізації державної політики. Цей підхід передбачає активну участь місцевих жителів у прийнятті рішень щодо розвитку їх громад, він базується на принципах демократії, враховує потреби та інтереси різних груп населення та дозволяє забезпечити більш ефективне використання ресурсів. Участь місцевих жителів у прийнятті рішень стосовно розвитку громад є ключовим принципом реалізації процесу демократичного управління, він відображає ідею, що мешканці громади мають право брати участь у вирішенні питань, які стосуються рівня та якості їх життя та стану оточуючого середовища.

Забезпечення місцевих жителів інформацією про поточний стан громади, її потенційні можливості та проблеми є важливим етапом управління, що включає проведення громадських зборів, публікації в місцевих ЗМІ, створення веб-сайтів та інформаційних бюлетенів. Органам влади важливо забезпечити можливість для місцевих жителів висловлювати свої думки та судження стосовно питань розвитку інфраструктури, соціальної сфери, культури тощо. Це може відбуватися через публічні обговорення, консультації з громадськістю, створення робочих груп або комітетів із залученням представників місцевих жителів [5].

Громадяни повинні брати активну участь у прийнятті рішень щодо розвитку громади шляхом голосування на громадських зборах, референдумах або реалізувати свою участь через інші форми прямої демократії. Важливо підтримувати співпрацю з місцевими неприбутковими організаціями,

громадськими групами та ініціативами, які представляють інтереси різних груп місцевого населення, забезпечити механізми моніторингу та оцінки результатів, щоб зрозуміти ефективність заходів та відповідність їх очікуваним цілям і потребам місцевих жителів [6].

Центральну роль в умовах відновлення розвитку територіальних громад може зіграти широке застосування теорії побудови стратегій розвитку. Цей підхід передбачає розробку різних видів стратегій розвитку громад на основі аналізу їхніх сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, що допомагає визначити пріоритетні напрямки стратегічних змін та розробити плани дій для досягнення цілей. Розробка стратегій розвитку громад на основі аналізу їх сильних і слабких сторін зазвичай включає наступні кроки:

1. Збір та аналіз інформації про стан ресурсного забезпечення громади, а саме збір статистичних даних, проведення соціологічних опитувань, фокус-груп, інтерв'ю з ключовими зацікавленими сторонами та інше. Основна мета - зрозуміти сильні та слабкі сторони громади, а також можливості та загрози, з якими вона стикається.

2. SWOT-аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, що допомагає систематизувати зібрану інформацію, визначити внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на розвиток територіальних громад, зрозуміти внутрішню ситуацію в громаді та зовнішні виклики.

3. Визначення місії, візії та цілей на основі результатів SWOT-аналізу, основного призначення державної політики, перспектив бачення та стратегічні цілі розвитку громади. Місія і візія визначають найважливіші цілі та перспективи, а стратегічні цілі конкретизуються вимірюваними та досяжними результатами.

4. Розробка стратегій та заходів спрямованих на досягнення цілей, перш за все підтримка конкурентоздатності економіки, розвиток інфраструктури, бізнесу та підприємництва, поліпшення соціальних послуг, освіти та культури, збереження довкілля, підвищення якості життя населення та безпеки життєдіяльності.

5. Проведення моніторингу та оцінки впровадження державної політики та стратегій, що допомагає з'ясувати ефективність регуляторних заходів, виявляти проблеми та коригувати стратегії відповідно до змін [7].

Державна політика розвитку громад передбачає співпрацю між різними зацікавленими сторонами, такими як місцева влада, громадські організації, бізнес, науковці, що дозволяє об'єднати ресурси та експертизу для досягнення спільних цілей. Партнерство та мережевий підхід в управлінні громадами - це стратегія, яка передбачає співпрацю різних зацікавлених сторін, таких як місцева влада, громадські організації, бізнес, академічна спільнота та інші, з метою досягнення спільних цілей та розвитку громади. Воно може включати в себе інші зацікавлені сторони, які мають інтерес до розвитку громади, неприбуткові та міжнародні організації. Сучасне партнерство приймає форму мережі, де різні сторони взаємодіють, обмінюючись ідеями, ресурсами та експертизою, отже мережевий підхід покликаний забезпечити гнучкість та адаптивність у взаємодії між сторонами [8].

Партнерство в питаннях політики держави, в сфері розвитку територіальних громад, ґрунтується на визнанні спільних цілей та взаємовигідності для всіх учасників, при чому кожна сторона має зробити свій внесок у досягнення цих цілей, отримуючи взаємні переваги або користь. Для цього потрібно встановлення відкритого діалогу та взаєморозуміння між усіма учасниками, що сприятиме побудові довіри та ефективного співробітництва. В мережевому підході відбувається розподіл ресурсів та відповідальності між учасниками, кожний з яких має свої можливості та обов'язки, що допомагають забезпечити ефективне функціонування мережі [9].

Така спільна робота та інновації, на основі партнерства держави та інших стейкхолдерів, сприяє підвищенню ефективності політики та викликає нові інновації, дозволяє вирішувати складні проблеми та впроваджувати новаторські підходи у розвитку громади. Важливим етапом в партнерстві є моніторинг та оцінка результатів спільної діяльності, що дозволяє виявити успіхи та проблеми, а також коригувати стратегії розвитку. В цілому партнерство та

мережевий підхід в управлінні громадами дозволяють об'єднати ресурси, експертизу та потенціал різних сторін для досягнення спільних цілей та розвитку стійких та життєздатних громад.

1.2. Етапи еволюції теорій державної політики розвитку територіальних громад

Успішність політики держави залежить від результативності застосування теорій її формування і реалізації на територіальному рівні, вони допомагають розуміти процеси прийняття рішень, планування та реалізації стратегій розвитку на місцевому рівні. Якісне планування та раціональне прийняття рішень, які приймає регулятор, базуються на ідеї, що політика розвитку територіальних громад повинна бути результатом ретельного планування та аналізу, яке ґрунтується на об'єктивних фактах і даних. Вона включає у себе використання методів планування, таких як стратегічне планування, системний аналіз та SWOT-аналіз, для визначення пріоритетів та напрямків розвитку.

Такий підхід, в умовах нестабільності розвитку територій, викликаній зовнішніми і внутрішніми чинниками, розглядається як раціональний, оскільки він спрямований на досягнення оптимальних результатів з урахуванням обмежень і вимог ефективності. Основні принципи цієї теорії включають систематичний аналіз альтернативних варіантів, вибір найкращого варіанту та раціональне використання ресурсів для його реалізації [10].

Представниками теорії планування та раціонального прийняття рішень є Херберт Саймон, який розвинув теорію прийняття рішень в умовах обмеженої раціональності, він показав, що люди в прийнятті рішень зазвичай діють на основі знань та ресурсів, які обмежені, і використовують обмежену інформацію та спрощені моделі для прийняття рішень. Іншим відомим вченим, що був прибічником теорії раціональності є Пітер Друкер, який активно висвітлював тему планування та раціонального управління. Його роботи, такі як «Практика

управління» та «Управлінські завдання в 21-му столітті», наголошують на важливості систематичного планування, аналізу та прийняття рішень для досягнення успіху в управлінні.

Значний внесок в розвиток теорії зробив Фредерік Тейлор, що розвинув системний підхід до організації виробництва, який передбачав ретельне планування та організацію робочих процесів для досягнення максимальної ефективності. Сьогодні положення теорії застосовуються в плануванні та раціональному прийнятті рішень на різних рівнях публічного управління, включаючи економіку, бізнес, соціальні науки та політику [11].

Останні роки швидко впроваджуються в публічне адміністрування положення теорії партисипації, участі в демократизації суспільних відносин громадськості. Ця теорія стверджує, що ефективність політики розвитку територіальних громад залежить від активної участі громадян у процесі прийняття рішень. За цим підходом, рішення формуються за участю різних зацікавлених сторін, включаючи місцевих жителів, громадські організації, бізнес та інші стейкхолдери.

Теорія участі та демократичного підходу в управлінні громадами базується на ідеї, що активна участь громадян у процесі прийняття рішень є ключовою умовою для ефективного та легітимного управління. Цей підхід підкреслює важливість включення різних зацікавлених сторін, місцевих жителів та громадських організацій у процесі прийняття рішень, що стосуються їх рівня життя, спільного майбутнього, вирішення соціальних проблем, розвитку інфраструктури, медичного обслуговування, освітніх процесів, культури на основні рівності, відкритості, взаємодії та відповідальності [12].

В різні періоди представниками цієї теорії були Роберт Дал, американський політолог, який зробив важливий внесок у розвиток теорії демократії та участі. Його роботи, такі як «Демократія і його критики», розглядають різні аспекти участі громадян у політичних процесах і підкреслюють важливість включення різних соціальних груп у прийняття

рішень. Також, Амітай Етціоні, що став співзасновником теорії комунітаризму, який акцентує увагу на важливості громадських цінностей та спільної відповідальності у формуванні громадської політики, підтримував активну участь громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні, що відображає їхні потреби та інтереси [12].

В політику місцевого самоврядування зробив суттєвий внесок Арнольд Рід, так його дослідження в сфері місцевого самоврядування та громадської участі допомогли відзначити важливість активного включення громадян у прийняття рішень та сприяли розвитку механізмів громадської участі. Можна, також виділити Шарлотту Лейтнер, авторку робіт з організації громадської участі в управлінні на місцевому рівні, яка досліджувала різні форми взаємодії між місцевими владами та громадами, а також розробляла методики для забезпечення більшого включення громадян у прийняття рішень. Ці представники зробили значний внесок у розвиток теорії участі та демократичного підходу в управлінні громадами і в українську практику адміністрування, підкреслюючи важливість активної участі громадян у формуванні політики та прийнятті рішень на місцевому рівні.

Інноваційний та підприємницький підходи підкреслюють важливість інновацій та підприємництва в процесі розвитку територіальних громад, їх представники вважають, що стимулювання інноваційних процесів та підприємницької діяльності сприяє сталому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності. Інноваційний та підприємницький підхід в управлінні громадами базується на стимулюванні та підтримці новаторських ідей, проектів та підприємницької діяльності для досягнення розвитку та покращення життя місцевого населення [13].

Цей підхід визначається не лише сприянням інновацій в суспільстві, але й акцентує на підтримці підприємництва як ключового чинника економічного зростання та соціального розвитку. Основні принципи цього підходу включають стимулювання креативності та інновацій, підтримку підприємницької активності, сприяння партнерству та співпраці для досягнення

спільних цілей тощо. Значний внесок в дану теорію управління громадами зробили Майкл Портер, Пітер Друкер, Ерік фон Хіппель, Річард Флоріда, які акцентували увагу на зв'язку між інноваціями, підприємництвом та розвитком місцевих громад, допомогли розкрити важливість інновацій та підприємництва в управлінні громадами та їх вплив на соціальний, економічний та культурний розвиток [14].

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Отже, успішність формування і реалізації політики держави в сфері розвитку територіальних громад залежить від комбінування застосування теоретичних підходів та концепцій для розробки комплексних стратегій розвитку територіальних громад. Реалізація політики розвитку територіальних громад зазвичай включає в себе використання різноманітних інструментів та методів, таких як грантова підтримка, розвиток інфраструктури, стимулювання інвестицій, соціальні програми та інші заходи, спрямовані на досягнення конкретних цілей розвитку громад.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

2.1. Інституційно-правове забезпечення державної політики розвитку територіальних громад

Різноманітність підходів до державної політики розвитку територіальних громад створюють основу для розуміння та практичного застосування державної політики розвитку громад в умовах сучасного суспільства, але успішність регуляторних дій держави в питаннях розвитку територіальних громад потребує комбінації цих підходів з урахуванням індивідуальних особливостей та можливостей кожної з них. Для реалізації цих підходів потрібна сталість функціонування державних інституцій, що передбачає наявність стійких механізмів, які забезпечують стабільність та послідовність у прийнятті рішень.

В Україні державна політика розвитку громад формується на основі застосування основних положень теорії інституціоналізму та секторального підходу, вони визначають, що ефективне управління розвитком ТГ залежить від належного функціонування інституційних структур та механізмів, а також від урахування специфіки різних секторів економіки та суспільства. Інституціоналізм та секторальний підхід спрямовані посиленні ролі інститутів (організаційних структур, правил та процедур) та секторів (різних галузей діяльності) у формуванні та реалізації політики на місцевому рівні [15].

Основна ідея, яка лягає в основу сучасної практики, полягає у тому, що ефективне управління громадами можливе завдяки правильному функціонуванню інституційних структур та урахуванню специфіки різних секторів діяльності. Інституції, такі як місцеві органи влади, громадські організації, адміністративні установи, ринок та інші, відіграють ключову роль у формуванні та реалізації державної політики розвитку громад. В умовах

посилення нестабільності, на територіальному рівні, сталість та ефективність інститутів в управлінні громадами важлива для забезпечення збалансованого розвитку та функціонування суспільства. Для цього, важливо зберігати та передавати досвід, знання та традиції управління від одного покоління до іншого [16].

Громада в державному управлінні повинна розглядатись, як сукупність різних секторів (наприклад, економічний, соціальний, культурний тощо), кожен з яких має свої особливості та потреби, свій унікальний характер, який потребує специфічних підходів у плануванні та реалізації політики розвитку. Отже, для досягнення комплексного розвитку громад важливо забезпечити взаємодію та координацію між різними секторами діяльності. Це підкреслювали Дуглас Норт, Джон Мейнард Кейнс, Фріц Штіфель, що розкрили важливість інституційних структур та секторального підходу в управлінні громадами та їх вплив на сталість та ефективність управлінських процесів [17].

З цієї точки зору, політика має включати розвиток законодавства, демократичних інститутів, механізмів взаємодії між суб'єктами управління тощо. Сталість інституцій в управлінні громадами відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, розвитку та успіху державної політики на територіальному рівні. Це означає наявність ефективних, надійних та довготривалих інституційних механізмів, які забезпечують правовий, соціальний, економічний та політичний порядок в громаді [18].

Правовий порядок визначається стабільною законодавчою базою, наявністю чіткої, стійкої та ефективної законодавчої бази, яка визначає правила та процедури управління громадою. Це включає в себе конституцію, закони, нормативні акти та інші правові акти, які регулюють різні сфери життя громади, включаючи виборчі процеси, місцеве самоврядування, фінансове управління тощо. Важливою характеристикою сталості інституцій є збереження та передача досвіду, знань та традицій управління від одного покоління до іншого, що відбувається через збереження історичних знань, дотримання

установлених процедур, практик та норм, а також через розвиток кадрового потенціалу та навчання нових поколінь лідерів. Ще однією важливою складовою сталості інституцій є їх незалежність від зовнішніх впливів та впливу політичних або економічних груп, це забезпечує відповідальність, об'єктивність та ефективність роботи інституцій [19].

Для забезпечення сталості інституцій важливим є наявність механізмів контролю та нагляду за їх діяльністю з боку громадянського суспільства, що передбачає внутрішній аудит, зовнішній нагляд, регулярну звітність та облік, а також участь громадян у процесі контролю. Політична стабільність, також є важливою передумовою для сталості інституцій. Так, воєнно-політична криза, негативно позначилась на роботі інституцій та призвела до порушення правового порядку та норм державного управління на територіальному рівні, тому потрібна підтримка та активна участь громадянського суспільства у процесах адміністрування.

Як показує досвід демократичних країн, політика розвитку громад потребує постійного моніторингу та оцінки результатів з метою вдосконалення стратегій та планів, що дозволяє вчасно коригувати шляхи розвитку та досягати більшого ефекту від впроваджених заходів. Першим кроком є визначення ключових показників успіху, які допоможуть в оцінці ефективності управління громадами, зазвичай вони включають економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Результати моніторингу та оцінки повинні бути документовані та представлені зацікавленим сторонам, включаючи представників громади, органи влади та інші зацікавлені організації, що допоможе забезпечити прозорість та взаєморозуміння щодо результатів управління [20].

Україна має різноманітну законодавчу та інституційну базу, яка визначає правила та процедури управління громадою на різних рівнях влади. Основними документами, які регулюють управління громадами в Україні є Конституція України, як основний правовий документ, який визначає загальні принципи організації держави та системи влади, встановлює принципи місцевого

самоврядування та роль органів місцевого самоврядування в управлінні громадами. Важливу роль виконує Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», що встановлює загальні принципи організації та функціонування системи місцевого самоврядування в Україні, визначає права та обов'язки органів місцевого самоврядування, порядок їх формування та компетенцію. Регуляторні дії уряду визначаються Законом України «Про місцеві державні адміністрації», він визначає структуру та функції місцевих державних адміністрацій, які є органами виконавчої влади на регіональному та місцевому рівнях, Законом України «Про місцеві ради», що встановлює правила формування та функціонування місцевих рад, які є органами представницької влади на місцевому рівні [25].

До державних інститутів регулювання діяльністю територіальних громад в Україні включають установи, органи та агентства, які здійснюють контроль, надають підтримку та сприяють розвитку місцевого самоврядування. Міністерство регіонального розвитку, це відповідний орган влади, який здійснює регулювання та координацію розвитку різних регіонів країни. Він надає допомогу територіальним громадам у вирішенні питань інфраструктури, економічного розвитку та інші аспекти розвитку регіонів. Питання публічної безпеки в громадах регулюються Міністерством внутрішніх справ, яке забезпечує правопорядок та безпеку на території територіальних громад, а також координує роботу правоохоронних органів на місцях [26].

Напрями формування і реалізації політики держави у фінансовій сфері на територіальному рівні визначаються Міністерством фінансів, яке виконує регулюючу функцію щодо фінансування територіальних громад, а також контролювати витрати та бюджетні показники місцевих органів влади. Захистом соціально-економічних інтересів громадян опікується Міністерство соціальної політики, його роль полягає у наданні підтримки в сфері соціального захисту, медичного обслуговування, освіти та інших аспектів, які впливають на благополуччя мешканців територіальних громад. Питання розвитку бізнесу і контролю за підприємницькою діяльністю знаходяться у підпорядкуванні

Антимонопольного комітету, що має важливу роль у контролі за економічною конкуренцією та регулюванні ринків на рівні місцевих громад [27].

2.2. Діагностика механізмів державного адміністрування на територіальному рівні

Державна адміністрація територіального поділу представляє собою апарат, який забезпечує координацію та управління діяльністю місцевих органів влади. Вона здійснює контроль за дотриманням законодавства та виконанням рішень, прийнятих на рівні територіальних громад. Україна має ряд Державних адміністрацій на різних рівнях влади, основними з них є урядова Державна адміністрація, обласні, районні (у великих містах – районні, в містах без статусу обласного центру - міські) і сільські Державні адміністрації [21].

Центральні органи державного адміністрування розташовані у столиці країни м. Києві, вони відповідають за формування і реалізацію державної політики розвитку територіальних громад, забезпечують координацію роботи інших рівнів влади, надають консультації та допомогу регіональним і місцевим органам влади. Особливу роль в реалізації механізмів державного управління виконують обласні Державні адміністрації, які знаходяться в адміністративних центрах областей, вони відповідають за виконання політики держави на регіональному рівні, розвиток соціально-економічних процесів у громадах, надають підтримку органам місцевого самоврядування [22].

Також, ряд регуляторних функцій закріплені за Районними Державними адміністраціями в межах районів областей, їх функції полягають у забезпеченні виконання державної політики на місцях, у стимулюванні розвитку соціально-економічної сфери, а також у підтриманні взаємодії з місцевими органами влади та громадськістю. Міські Державні адміністрації керують міськими справами, забезпечують розвиток інфраструктури, економічний та соціальний

розвиток міста, вирішують питання комунального господарства та інших міських потреб [24].

Державних адміністрації, усіх рівнів, мають ряд управлінських функцій, вони відповідають за впровадження державної стратегії, забезпечують громадський порядок і безпеку, мають інструменти управління ситуаціями, пов'язаними з правопорушеннями та забезпеченням безпеки населення. Важливу роль адміністрації виконують по створенню умов розвитку соціально-економічних процесів, сприяння модернізації економіки, покращення освіти, охорони здоров'я, культури тощо у своїй територіальній одиниці. Завданням державних адміністрацій в Україні є забезпечити взаємодію з місцевими громадами, підтримувати громадську активність, розвивати місцеве самоврядування та партнерство [23].

Основний обов'язок державних адміністрацій виконувати владні функції на відповідному рівні та виконання законодавства. Україна поділена на 24 області, що є адміністративними одиницями. Кожна область поділена на райони (міські та сільські), кількість яких може відрізнятись в залежності від області. Міські райони, як правило, включають в себе декілька міст або їх частину, сільські райони складаються з сільських населених пунктів, кожен район має свою адміністрацію, яка відповідає за управління справами відповідної території.

Ці інститути регулюють та надають підтримку територіальним громадам у різних аспектах їхньої діяльності, щоб забезпечити розвиток та добробут на місцевому рівні. Територіальні громади в Україні є ключовими одиницями місцевого самоврядування та складаються з сіл, селищ та міст. Після реформи децентралізації, яка розпочалася в 2014 році, значна частина територіальних громад була об'єднана для покращення управління, забезпечення більш ефективного використання ресурсів та розвитку територій. На кінець децентралізації у 2021 році в Україні було створено понад 1,400 об'єднаних територіальних громад [28].

У складі об'єднаних громад зазвичай входять кілька сіл, селищ та може бути місто адміністративного центру громади, кількість населених пунктів у громаді може коливатися від декількох десятків до декількох сотень. Населення об'єднаних громад також значно варіюється, в залежності від їх розміру та регіону, деякі громади мають лише кілька тисяч мешканців, тоді як інші - декілька десятків тисяч. Площа об'єднаних громад також може суттєво відрізнятись, оскільки вони формуються з різних територій, які можуть бути як малими сільськими, так і великими міськими районами [29].

Територіальні громади України мають різний рівень економічного розвитку, залежно від їхньої географічної розташованості, наявності промислових підприємств, сільського господарства, туристичного потенціалу тощо. Загалом, реформа децентралізації в Україні призвела до створення територіальних громад як основного рівня місцевого самоврядування, що сприяє більш ефективному управлінню та розвитку регіонів країни, але потребує державної фінансової підтримки, яку держава забезпечує рис.2.1 [21].

Рис. 2.1. Фінансова підтримка державою розвитку територіальних громад

Джерело: [21].

Житомирська міська територіальна громада є однією з найбільших і ключових адміністративних одиниць у Житомирській області та в Україні загалом, вона має значну площу та населення, за даними на початок 2024 року, населення Житомирської громади становить близько 270-300 тисяч осіб. Площа території міста також є значною і охоплює велику кількість населених пунктів, промислових та комерційних зон. Сам Житомир є важливим економічним центром у Житомирській області, місто має розвинену промисловість, включаючи машинобудування, харчову промисловість, легку промисловість, значна частина населення працює у сфері послуг та торгівлі [30].

Житомирщина є важливим культурним та історичним центром, вона має багату історію, що відображається у архітектурі, пам'ятках історії та культурних традиціях. Деякі з найвідоміших пам'яток міста включають Житомирський замок, кафедральний собор та інші історичні будівлі. Як міська територіальна громада, Житомир має розвинену інфраструктуру, включаючи дороги, транспортні мережі, медичні заклади, освітні установи, культурні центри, парки та рекреаційні зони. Міська територіальна громада відповідає за управління міськими справами, забезпеченням розвитку інфраструктури, соціальними та економічними програмами, а також здійсненням інших функцій місцевого самоврядування [31].

У місті діє ряд підприємств з переробки сільськогосподарської сировини, таких як хлібопекарні, м'ясопереробні заводи, підприємства з виробництва напоїв тощо. Житомирська область відома своєю родючою землею, тому сільське господарство є важливим галуззю економіки міста, також багато сільських господарств та фермерських господарств базуються в околицях міста. Важлива роль також належить до посередницьких структур та агрофірм, які здійснюють збут сільгосппродукції та постачання сільгосптехніки. Житомирщина є важливим торговельним центром, на її території розташовані торгові центри, супермаркети, ринки, магазини. Крім того, місто є центром надання різноманітних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, туризм, розваги та інші. Наявність великої кількості навчальних закладів, медичних

установ, культурних і розважальних закладів створює сприятливі умови для розвитку цієї сфери [32].

Житомир має розвинуту транспортну інфраструктуру, він розташований на перехресті дорожнього та залізничного сполучення, що робить його важливим транспортним вузлом, на його території наявні державні автомагістралі, залізничні шляхи і зручний доступ до міжнародних маршрутів, що дозволяє ефективно транспортувати товари та забезпечує зручний доступ до інших міст та регіонів. Завдяки гарному географічному розташуванню, розвиненій інфраструктурі та наявності робочої сили, Житомир має привабливий інвестиційний потенціал [33].

Загалом, Житомирська міська територіальна громада має значний економічний потенціал, який може бути використаний для стимулювання розвитку міста та покращення якості життя його мешканців, тому перед органами управління Житомирською міською територіальною громадою, які складаються з обраної на місцевих виборах представницької влади - депутатів міської ради, стоять задачі ефективного прийняття рішень з питань розвитку. Виконавчий комітет міської ради, як основний орган виконавчої влади міської громади, має здійснювати виконання рішень міської ради, розробку та впровадження міських програм, управління міським бюджетом, організацію міських служб [34].

Потрібно посилювати роль і відповідальність міського голови, який є вищим посадовцем і представником міської громади, який очолює виконавчий комітет міської ради і відповідає за здійснення виконавчої влади на місцевому рівні, він має координувати роботу виконавчого органу та забезпечувати виконання рішень міської ради. Служби та департаменти міської адміністрації та їх структурні підрозділи мають нести відповідальність за відповідні сфери управління, такі як містобудування та архітектура, економічний розвиток, соціальний захист населення, культура, освіта, охорона здоров'я, комунальне господарство, розробляти та реалізувати міські програми та проекти у своїх сферах компетенції.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Таким чином, органи публічної влади мають спільно працювати для реалізації державної політики розвитку громад, забезпечувати ефективне управління за допомогою різноманітних інструментів, які включають законодавство, що встановлює основні принципи місцевого самоврядування, компетенцію органів місцевого самоврядування, процедури місцевих виборів, права і обов'язки місцевих органів влади та інші аспекти організації та функціонування місцевого самоврядування. Фінансування державних програм і проектів, забезпечувати фінансову підтримку місцевого самоврядування шляхом виділення місцевим бюджетам коштів з державного бюджету, а також через систему міжбюджетних трансфертів.

Разом з тим, державні органи мають здійснювати контроль і нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування, щоб забезпечити виконання законодавства та ефективне використання бюджетних коштів. Державні структури повинні надавати широку консультативну та методичну допомогу місцевим органам влади у різних сферах їх діяльності, а також підтримувати реалізацію конкретних проектів та програм. Застосування цих інструментів дозволить державі забезпечувати ефективне управління територіальними громадами та сприяти розвитку їх ресурсного потенціалу.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Стратегічні орієнтири реалізації державної політики розвитку територіальних громад

Успішна реалізація державної політики розвитку територіальних громад в Україні має базуватись на стратегічних орієнтирах. Насамперед, через модернізацію процесу децентралізації влади, що полягає в зміні підходів та інструментів в продовження подальших реформ, які передбачають посилення делегування владних повноважень та ресурсів до місцевих громад, з метою підвищення їх автономії та відповідальності за розвиток території [31].

Нові інструменти децентралізації влади і ресурсів в громадах можуть включати розширення фінансових повноважень місцевих громад шляхом збільшення податкових доходів, введення місцевих податків та зборів, а також надання громадам права на власні доходи від використання природних ресурсів на їх територіях. Важливу роль відіграє покращення місцевого планування та управління ресурсами з метою створення можливостей для місцевих громад самостійно визначати пріоритети розвитку, розробляти та здійснювати місцеві плани та програми розвитку, управляти місцевими ресурсами відповідно до своїх потреб і можливостей [32].

В умовах посилення нестабільності пріоритетом є створення місцевих фондів розвитку, які будуть забезпечувати фінансування проектів та ініціатив на рівні громад, включаючи інвестиційні проекти, розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу. Впровадження електронних систем управління та звітності, які сприяють збільшенню прозорості, доступності та участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні, теж відіграє функцію модернізатора.

Державі потрібно стимулювати співпрацю між різними громадами для спільного вирішення проблем та реалізації проектів, що перетинають межі адміністративних одиниць. Для цього має бути забезпечений розвиток місцевих комунікаційних мереж та об'єднань громадян, державні інститути мають підтримувати ініціативи, спрямовані на зміцнення місцевих громад, включаючи створення громадських об'єднань, ініціативних груп та комунікаційних мереж для обміну досвідом та координації спільних дій. Ці інструменти можуть сприяти підвищенню ефективності управління на місцевому рівні, стимулювати розвиток територіальних громад та забезпечувати більшу відповідність дій місцевих владних органів потребам та інтересам їхніх мешканців [33].

Не менш важливим пріоритетом державної політики є стимулювання розвитку місцевої економіки, розробка програм та ініціатив, спрямованих на приваблення інвестицій, створення робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток сільського господарства та інших галузей, що сприяють економічному зростанню на місцевому рівні. Це передбачає забезпечення доступу до якісної інфраструктури, включаючи дороги, комунікації, енергетичні мережі, освітні та медичні заклади, для забезпечення комфортного життя та розвитку бізнесу на територіях громад [34].

Державне стимулювання місцевої економіки може бути реалізоване через надання дешевих фінансових кредитів на вигідних умовах для розвитку бізнесу, грантів або субсидій для підприємств з метою стимулювання інновацій та технологічного розвитку, зниження податкових та митних ставок, спрямування інвестицій у будівництво та модернізацію транспортних мереж, енергетичних систем, водопостачання та водовідведення, що створює сприятливі умови для розвитку бізнесу та приваблює інвесторів.

Політика держави має бути спрямована на розширення доступу до бізнес-інфраструктури, такої як бізнес-центри, інкубатори, промислові парки, що сприяє розвитку підприємництва та стартапів. Для розвитку людського капіталу потрібні державні інвестиції у систему освіти та навчання, включаючи підготовку робочої сили у відповідності до потреб місцевого ринку праці,

розробка і впровадження програм підтримки підприємців, включаючи консультації, навчання та підвищення кваліфікації [35].

Державні інституції мають створювати на місцях спеціальні економічні зони або інвестиційні парки з привабливими умовами для інвесторів, такими як зниження податків, мита або адміністративних обмежень, які також будуть розробляти програми інвестиційних залучень на місцевому рівні та створювати сприятливий інвестиційний клімат. Уряд має підтримувати розвиток експортних операцій та міжнародної торгівлі безпосередньо на рівні територіальних громад, надавати консультації та фінансову підтримку місцевим підприємствам, що бажають вийти на зовнішні ринки. Органи влади мають активно організовувати місцеві торговельні місії та виставки для просування місцевої продукції на експорт. Такі інструменти можуть бути ефективними для стимулювання розвитку місцевої економіки та зміцнення конкурентоспроможності місцевих громад [34].

Соціальний розвиток територіальних громад має стати основним пріоритетом державної політики розвитку громад. Влада має активно впроваджувати програми підтримки соціально вразливих груп населення, зокрема дітей, молоді, літніх людей, інвалідів, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Зарубіжний досвід показує, що забезпечення соціального розвитку громад є однією з ключових функцій держави, і для цього потрібна комплексна стратегія та низка заходів.

Серед них покращення доступу до якісної освіти для всіх верств населення, включаючи передшкільну, загальну середню, професійну та вищу освіту, розвиток систем підвищення кваліфікації та навчання дорослих для забезпечення постійного професійного зростання, стимулювання інноваційних методів навчання та впровадження сучасних технологій у навчальний процес. Якісна медична допомога для всіх громадян, включаючи медичні заклади та програми загального медичного обслуговування, теж мають бути в пріоритеті державних регуляторних дій. Для цього в громадах влада має розвивати

профілактичну медицину та програми здорового способу життя для попередження захворювань та підвищення загального рівня здоров'я населення.

Ефективне державне управління соціальним розвитком громад включає надання якісних соціальних послуг, підтримку малозабезпечених та соціально вразливих груп населення, включаючи допомогу у здійсненні основних життєвих потреб, житлову підтримку, медичне обслуговування тощо. На місцевому рівні має розвиватись система соціального страхування та пенсійного забезпечення, що забезпечує фінансову безпеку громадян у віці та інших життєвих ситуаціях [36].

Пріоритетом державного регулювання є доступне та якісне життя для всіх верств населення, включаючи програми соціального житлового будівництва та підтримку доступу до житлових кредитів. Влада має побудувати якісну комунальну інфраструктуру, включаючи водопостачання, каналізацію, електропостачання та інші комунальні послуги, підтримати розвиток культурних закладів, мистецьких та культурних програм на місцевому рівні. Створення та підтримка спортивних і рекреаційних об'єктів для активного та здорового способу життя, розвиток спортивних програм та ініціатив для дітей та молоді, теж суттєво сприяє соціальній інтеграції населення.

Система таких заходів держави спрямована на забезпечення соціальної справедливості, рівності та загального благополуччя громадян у всіх регіонах країни. Держава має використовувати ці інструменти разом з місцевими органами влади та громадянським суспільством для досягнення цілей соціального розвитку. Також, потрібно підтримувати розвиток туризму, відновлювати та підтримувати культурно-історичну спадщину, організовувати культурно-просвітницькі заходи та фестивалі для підвищення привабливості регіонів для мешканців та туристів [37].

Екологічна безпека та здійснення заходів щодо збереження природних ресурсів, впровадження екологічно чистих технологій та практик, боротьба зі забрудненням довкілля та зменшення викидів шкідливих речовин теж є важливими пріоритетами держави на територіальному рівні. Вона повинна

забезпечити збалансований розвиток територій, який би враховував потреби сучасного суспільства, при цьому зберігаючи та відновлюючи природне середовище для майбутніх поколінь. Органи влади мають контролювати забруднення водних об'єктів та вживати заходи щодо очищення води, відновлювати водні екосистеми, включаючи болота, водосховища та важливі водозабірні ділянки [38].

Потрібен державний захист та відновлення різноманітності рослинного світу та природних екосистем, впроваджувати стандарти якості повітря та обмеження викидів шкідливих речовин, сприяти використанню чистих енергетичних джерел та технологій. Держава має розробляти програми відходообробки та переробки з метою зменшення обсягів відходів та забезпечення їх безпечної обробки та утилізації, підтримувати ініціативи щодо утилізації та переробки відходів на місцевому рівні. Владою мають проводитись інформаційні кампанії щодо важливості збереження довкілля та заохочення екологічно свідомого способу життя, включаючи питання екології в освітні програми на всіх рівнях освіти [39].

Сприяння місцевим громадам у впровадженні проектів з екологічного збереження та сталого розвитку, надання фінансової підтримки та консультацій місцевим організаціям, які займаються екологічними ініціативами, проведення наукових досліджень та моніторингу стану природних ресурсів та екосистем. Держава має сприяти участі громад у міжнародних договорах та ініціативах з охорони довкілля та боротьби зі зміною клімату, обміну досвідом та технологіями з іншими країнами для спільного розв'язання екологічних проблем. Ці заходи спрямовані на створення здорового та безпечного середовища для життя громадян, збереження природних ресурсів та підтримку сталого розвитку [30].

Стимулювання інновацій та розвитку ІТ-індустрії та підтримка ініціатив у галузі інновацій, розвиток інформаційних технологій, створення сприятливого клімату для розвитку стартапів та ІТ-компаній на місцевому рівні. Підвищення ефективності управління, запровадження сучасних методів управління,

впровадження систем моніторингу та оцінки результативності діяльності органів місцевого самоврядування для забезпечення прозорості, ефективності та відкритості владних структур. Ці стратегічні напрями спрямовані на створення сприятливих умов для сталого розвитку територіальних громад в Україні, забезпечення якісного життя для мешканців та зміцнення їхнього внутрішнього потенціалу.

3.2 Покращення інституційного забезпечення державної політики розвитку громад

Політика розвитку громад – це скоординовані і системні дії держави та органів місцевого самоврядування, спрямовані на організацію глобального прогресу певного регіону за участі зацікавленого населення. Політика розвитку громад має розроблятися з метою об'єднати зацікавлених у розвитку осіб, які діють на різних урядових рівнях та в низових структурах (осередках та секторах) для того, щоб дати можливість членам цих структур жити в гармонії та мати доступ до кращого рівня життя. Покращення якості життя людей полягає у створенні умов для значного економічного зростання, зниження рівня бідності, зміцнення процесу та широкої участі людей у суспільному житті [35].

Місцеві громади відіграють провідну роль, особливо у зменшенні бідності та соціально-економічного розвитку, тому державні інституції, залучені до процесу розвитку, повинні працювати в партнерстві з місцевими громадами, щоб досягти очікуваного результату. Для цього кожна установа повинна розробити відповідні процедури, які повинні бути узгоджені між собою, щоб намітити спільні стратегії для досягнення мети. Ці робочі процедури та спільна мета повинні забезпечити місцевим громадам доступ до інформації, знань та інших ресурсів, необхідних для розвитку, а також стимулювати їх до інновацій та підприємництва на всіх рівнях публічного адміністрування [40].

Уряд має забезпечити взаємодію громад із зовнішнім середовищем для розробки стратегії розвитку та експлуатації місцевих ресурсів, використовуючи різні колективні методи вирішення соціальних проблем. Для цього потрібне організоване керівництво, що дозволить проводити вертикальні та горизонтальні консультації у сферах соціально-економічних інтересів. Виходячи з того, що суспільство організоване на основі національних інтересів, таких як оборона, розвиток сільського господарства, промисловості, співпраця в цих сферах мають бути формалізованими [41].

Наша недавня історія показує, що в авторитарних державах плани та проекти розвитку розробляються в авторитарних умовах і реалізуються без участі громадськості, тому не мають довготривалого впливу на громади. В демократичних системах повинна відбутись реструктуризація інститутів влади максимально наближені до людей, від цього розвиток громад може отримати вигоду. В другому півріччі 2023 року число тергромад, що активізували процес написання і оновлення стратегічних планів і програм, збільшилось з 1283 до 1314 громад, що склало 91% від загальної кількості, як визначає Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури в Україні [42].

Ефективна політика розвитку громад це фундамент відновлення України, головний орієнтир вирішення поставлених завдань, проектів, планів, тому показники й інструменти моніторингу, мають спиратись на сучасні методи та інструменти публічного управління. Громади інтенсивно розробляють та затверджують стратегічні плани та завдання, не дивлячись на воєнну агресію, що говорить про спроможності їх до відновлення. Лідерами у затвердженні стратегій розвитку є Вінницька (95 %), Полтавська (80 %), Івано-Франківська (74 %), Львівська (74 %) та Миколаївська (73 %) областях, активна розробка стратегій відбувається у Закарпатській (77 %), Київській (59 %), Харківській (55 %), Запорізькій (54 %), Рівненській (53 %), Кіровоградській (49 %), Хмельницькій (47 %) та Тернопільській (40 %) областях [32].

Серед проблем, що заважають інститутам державного управління прискорити розробку стратегій є наявність структур, які дублюють документи

та функції, отже потрібна синхронізація процесів стратегування та планування на основі принципів інклюзивності, відкритості, прозорості, посилення субсидіарності, для спрощення та підвищення якості підготовки стратегій в територіальних громадах. Геоінформаційні системи (ГІС), як розумний цифровий інструмент, дозволяють покращити процеси розробки і впровадження стратегій за допомогою цифрового середовища. Цей інструмент забезпечує кращий моніторинг, залучає більше інститутів громадянського суспільства, бізнес до стратегування планів та програм [36].

Важливою є співпраця з міжнародними державними та громадськими інститутами, серед яких, Програма «U-LEAD з Європою»; Асоціація міст України; Громадська організація «Євро регіон «Дністер»; Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС); Програма «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP); Фонд східна Європа; Агентство США з міжнародного розвитку (USAID); Проект USAID «Говерла»; ГО «Український інститут майбутнього»; проект міжнародної технічної допомоги, україно-швейцарський проект «DESPRO»; Програма ПРООН з відновлення та розбудови миру; Проект GIZ «Підтримка структурних змін вугільних регіонів України» (німецьке товариство міжнародного співробітництва); Агенція регіонального розвитку Одеської області; Проект «Сприяння стратегічному розвитку територіальних громад малих міст», що реалізується ВАОМС «Асоціація міст України» спільно з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ); Агенція регіонального розвитку Чернівецької області chernivtsiagency; Фондація менеджерських ініціатив (м. Люблін), Польща; Проект «Польський досвід для розробки Стратегічного плану розвитку громад» за фінансової підтримки Польсько-Американського Фонду Свободи в рамках програми RITA; Агентство місцевого розвитку та інформаційних ресурсів «Європоліс»; Асоціація розвитку і реформ міст, селищ і сіл громад «Закарпаття – 21 століття»; МАОМС «Агенція розвитку ОТГ Прикарпаття»[37].

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Оптимізація адміністративних процедур держави у вирішенні питань розвитку територіальних громад України є ключовим кроком у полегшенні доступу до державних послуг та стимулюванні підприємництва та інвестицій. Для цього державі потрібно здійснити перехід до електронних платформ для надання адміністративних послуг, що зменшить час, необхідний для виконання процедур, і полегшить доступ до послуг громадянам і бізнесу. Це включає створення електронних порталів, мобільних додатків та онлайн-систем.

Попередній аналіз існуючих адміністративних процедур має бути орієнтований на виявлення зайвих кроків, бюрократичних перешкод та надмірних вимог, що сприятиме їх спрощенню. Наприклад, об'єднання кількох процедур в одну або автоматизація деяких етапів може значно зменшити час і зусилля, потрібні для отримання дозволів чи ліцензій. Потрібно встановити стандарти адміністрування, уніфікувати та спростити їх проведення як для громадян, так і для державних службовців, через встановлення чітких правил, форм та процедур для різних видів послуг.

Публічна доступність громадськості до інформації про адміністративні процедури, їх вимоги, терміни та процедури подання заявок є важливим елементом оптимізації, публікація цієї інформації на веб-сайтах та інших платформах допоможе громадянам та підприємствам краще зрозуміти процес та виконати необхідні вимоги. Потрібно проводити регулярний моніторинг та оцінку ефективності адміністративних процедур, що допоможе виявити слабкі місця та можливості для поліпшення. В громадах має бути запроваджений принцип «одного вікна», де громадяни та підприємства можуть отримати всі необхідні послуги та документи в одному місці, може значно зменшити адміністративні витрати та збільшити зручність для клієнтів.

ВИСНОВКИ

Покращення дій державних інститутів у розвитку громад важливе завдання, яке може бути досягнуте шляхом впровадження ряду заходів. Ось кілька ідей, які можуть допомогти в цьому процесі:

1. **Забезпечення доступності інформації:** Державні інституції повинні регулярно публікувати інформацію про свою діяльність, рішення та плани розвитку на веб-сайтах та інших платформах. Це дозволить громадянам краще розуміти роботу державних органів та брати активну участь у розвитку своєї громади.

2. **Залучення громадськості до прийняття рішень:** Державні інституції повинні активно залучати громадські обговорення та консультації при прийнятті стратегічних рішень щодо розвитку громад. Це може бути здійснено через публічні слухання, опитування або створення робочих груп з представників громадськості.

3. **Розвиток місцевого самоврядування:** Забезпечення широких повноважень та ресурсів місцевим органам самоврядування допоможе вирішувати проблеми на місцевому рівні та сприяти розвитку громад. Це може включати делегування влади, фінансову підтримку та навчання працівників органів місцевого самоврядування.

4. **Створення механізмів контролю та звітності:** Важливо створити ефективні механізми контролю за діяльністю державних інститутів у розвитку громад. Це може включати незалежні аудиторські органи, системи звітності та механізми відповідальності за невиконання обов'язків.

5. **Підтримка місцевих ініціатив:** Державні інституції повинні активно підтримувати місцеві ініціативи та проекти, спрямовані на розвиток громад. Це може бути здійснено через фінансову підтримку, консультативну допомогу та надання ресурсів.

6. Оптимізація адміністративних процедур: Спрощення та оптимізація адміністративних процедур допоможе покращити доступність громадянам до державних послуг та підтримати розвиток бізнесу на місцевому рівні.

7. Навчання та розвиток працівників державних інститутів: Важливо забезпечити навчання та професійний розвиток працівників державних інститутів, щоб вони могли краще виконувати свої обов'язки та ефективно взаємодіяти з громадськістю. Ці заходи можуть допомогти зміцнити роль державних інститутів у розвитку громад та забезпечити більш активну участь громадян у процесі формування та впровадження політик, спрямованих на підвищення якості життя у різних регіонах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобровська О. Ю. Ресурсна теорія в проекції на розвиток територіальних громад. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2019. Вип. 1(19). URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/14.pdf).
2. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю .Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. (2017) Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. Київ, 107 с.
3. Брайсон Дж. Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій. Пер. з англ. А.Кам'янець / Дж. Брайсон. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
4. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. (2017) Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ, 119 с.
5. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: монографія. Тернопіль, ФОП Паляниця В. А., 2018. 515 с.
6. Граб С. Політико-правові погляди В. Липинського та М. Драгоманова про місцеве самоврядування в Україні. Місцева влада й самоврядування в Україні та державах світу: історія та сучасність (аспекти права). 2017. Вип. 6. С. 25–30.
7. Дегтярьова І. Теорії регіонального розвитку та їх еволюція як основа сучасного регіонального управління. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. № 4. С. 141–148
8. Державна служба статистики України : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Досвід формування та реалізації стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року за участю громади / за ред. С. С. Слави, В. В. Гоблика, М. А. Попадинець. – Київ: «К.І.С.», 2010. – 144 с.

10. Карий О. Участь громадян у місцевому самоврядуванні / О. Карий. – Львів, ЗУРНЦ, 2002. – 45 с.
11. Кириченко Ю. М. Територіальна громада як базовий елемент системи місцевого самоврядування України: теоретичне визначення. Форум права. 2012. № 4. С. 451–457.
12. Комунальне комерційне підприємство «Маяківський центр первинної медико-санітарної допомоги Біляївського району Одеської області». URL: <https://mayakivska-gromada.gov.ua>
13. Костюкевич Р. М., Мандзюк О. М. (2016) Проектне управління в системі стратегічного планування об'єднаних територіальних громад. Управління розвитком складних систем. №26. с. 74-82
14. Лазутіна Л. О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/150.pdf>.
15. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. Науковий вісник ЛТЕУ України. 2017. Вип. 20.6. С. 248-252.
16. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень / Лелеченко А. П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А. Ф. Київ : 2017. 110 с.
17. Міхеєнко Н. (2018) Рада Європи: децентралізація - найуспішніша реформа в Україні. URL: <https://today.ua/rada-yevropi-detsentralizatsiya-najuspishnisha-reforma-vukrayini>
18. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <http://decentralization.gov.ua>
19. Набатова Ю. О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Ефективна економіка. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>.
20. Надлиманський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів. URL: <https://od.isuo.org/ru/schools/view/id/15481>
21. Наконечний В. В. Основні світові моделі місцевого самоврядування:

порівняльний аналіз. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1. С. 283–289.

22. Небрат В. В. Теоретичні основи дослідження інституційної трансформації економіки. Економічна теорія. 2017. № 2. С. 34–49.

23. Ольшанський О. В. Об'єднання територіальних громад як механізм забезпечення їх ресурсної спроможності. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 2. С. 92–99.

24. Попова К. Г. Теоретизація основ місцевого самоврядування в аспекті сучасних управлінських реформ. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 4. С. 290–297

25. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України № 157-VIII від 05.02.2015. URL: <http://search.ligazakon.ua>

26. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214. Відомості Верховної Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

27. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157- VIII. Відомості Верховної Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 10.05.2021).

28. Рача В.А. (2007) Практичні інструменти регіонального та місцевого розвитку: навч. пос. / за заг. ред. Луганськ, с.156.

29. Розпорядження Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 01 квітня 2014 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

30. Боковикова Ю. В. (2015) Проектний менеджмент в діяльності органів місцевого самоврядування. Державне будівництво. № 1/2015. с. 1-10.

31. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону: Практичний посібник / Боврон Б., Вігода А., Девідсон Г., Мамонова В., Федів І., Санжаровський І.– Київ: Вид-во «К.І.С.», 2008. – 214 с.

32. Слободянюк Н. О. Проблеми формування дохідної частини місцевих

бюджетів в умовах фінансової децентралізації. Економіка і суспільство. 2016. Вип. 2. С. 611-616.

33. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні : теорія, методологія, практика : монографія. Одеса : Атлант. 2015. 365 с.

34. Странніков А. Що має знати депутат місцевої ради: Книга 2. / А. Странніков, Л. Грицак, О. Солонтай, І. Лукомська. – Київ: Інститут Політичної Освіти, 2006. – 114 с.

35. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – Київ : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

36. Тищенко К. М. Поняття та основні теорії походження місцевого самоврядування. Державне будівництво. 2009. № 1. URL : <http://nbuv.gov.ua>

37. Торгалюк Т. (2016) Механізм формування і реалізації проектів регіонального розвитку: стан наукового розроблення. Public Administration and Local Government, is. 1(28). С. 101-109

38. Торкатюк В.І. Сталий розвиток територій : Основні науково-теоретичні підходи до визначення та сутність поняття. Бізнес-інформ. 2009. № 4. С. 127-130.

39. УО Маяківської ОТГ. URL: <https://od.isuo.org>

40. Фурдичко Л. Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2015. № 5. С. 39–42.

41. Хто і як керує ОТГ? URL.: <http://profapk.org.ua/news/news>

42. Що у розвитку громад і територій відбулося за 2019 рік. Децентралізація. URL.: <https://decentralization.gov.ua/news/12055>